

4. Hafta: Devlet ve Uluslararası Düzen-2

Geçen hafta tartışmaya başladığımız realist uluslararası düzen ve devlet anlatısı, içinde yaşadığımız dönemde dahi, Uluslararası İlişkiler'in hakim paradigması olmaya devam etmektedir; ancak birçok açıdan sorunludur. Siyaset Bilimi ile arasına akademik/ entelektüel bir çizgi çekerken, aynı anda gerçek hayatta da iç ve dış politikanın birbirinden ayrı alanlar olduğu fikrini yerleştirir. Buna göre dış politika iç politikanın bittiği yerde başlar. Dış politika, iç siyaset malzemesi yapılamayacak bir yüksek siyaset (high politics) konusu olarak tanımlanır. Uluslararası alan, iç siyasetten tamamen farklı dinamiklerin işlediği, kendi kuralları olan, güç politikasının esas olduğu, siyaset ve uzlaşmanın mümkün olamayacağı, güçlünün ne olursa olsun kazanacağı bir alandır. Devletler anarşi koşulları altında güçlerini arttırmak zorunda olan aktörlerdir ve bu güç arttırımı neyi gerektiriyorsa onun yapılması meşrudur. Devletin içi toplumsal alandır ve burada siyasal uzlaşmalar istikrarın temelidir. Devletin dışı ise jeopolitik alandır ve burada belirleyici olan anarşi koşulları ve ne kadar güçlü olduğunuzdur. Bu dış dünyada kalıcı bir istikrar –barış- da mümkün değildir.

Bu çerçevede bu dersin amacı, ana akım Uİ'nin üzerine bina edildiği bu hakim paradigmanın, dünya siyasetinin işleyişine dair oldukça sınırlı bir bakış açısı sunduğunu ve hatta uluslararası ilişkilerin gerçek işleyişini birçok açıdan çarpıttığını ortaya koyarak, dünya siyasetine ve devletlerin gerek iç, gerekse dış politikalarının oluşumuna dair, daha derinlikli bir kavrayış geliştirilmesini sağlamaktır. Şu temel sorular çıkış noktasıdır: Uluslararası düzen gerçekten anarşik midir? Hiyerarşik, yani devletlerin eşit egemenler olmadıkları tarihsel dönemler ve ve coğrafyalar yok mudur? Devletler gerçekten son kararları alan aktörler midir? Devletlerin ülkesel sınırlarını aşan sınıfsal çatışma ve uzlaşmalar, uluslararası siyaseti ne ölçüde belirler? İç politika gerçekten dış politikanın bittiği yerde mi başlar? Bazı dış politika karar ve eylemleri, doğrudan devletin içindeki siyaseti ve siyasal düzeni etkileyebilir mi? Dış politika kararları her zaman toplumun bütününün çıkarlarını mı yansıtır?

Uluslararası düzenin doğasına ve devletlerin karşı karşıya oldukları seçeneklere dair ilk bakışta çok tutarlı gibi görünen bu realist anlatı, gerçekte bir yorumdur ve aslında oldukça çarpıtılmış bir uluslararası alan tasviri yapar. Çünkü gerek tarihsel olarak, gerekse içinde yaşadığımız dönemde toplumsal alan (iç siyaset) ve jeopolitik alan (uluslararası alan) birbirinden ayrı alanlar değildir; hiç olmamıştır. Jeopolitik rekabet devletin içindeki iktidar düzenini, toplumsal mücadeleleri ve siyasal gelişmeleri doğrudan etkiler.

Örnek: 1920'lerden itibaren, özellikle Soğuk Savaş boyunca, Orta Doğu'da kurulan sömürge sonrası devletlerdeki iktidar seçkinleri, iktidarlarını iç siyasal güçlere, toplumsal bir tabana değil uluslararası alanda kurdukları ittifak ilişkilerine dayandırmışlardır. Dış ilişkilerini içerdeki iktidarlarını sağlamlaştırmak için kullanmışlardır. Dışarda parçası oldukları jeopolitik rekabet, içerdeki siyasal otoritelerinin temel dayanağıdır. Bu devletleri ayakta tutan içerde kurdukları meşruiyet düzeneği değil; dışardaki jeopolitik rekabettir. Dış ilişkileri iç politikalarının ayrılamaz bir parçasıdır. Dış politikaları içerdeki toplumun çıkarlarını yansıtmaktan çok, iktidarı elinde bulunduran seçkinler grubunun çıkarlarını yansıtır.

Dolayısıyla, bu ders boyunca temellendirilmeye çalışılacak argüman şudur: Bir devletin iç siyasal düzenini, o devletin uluslararası sistemle kurduğu ilişkileri doğrudan etkiler ve belirler. Yani toplumsal alanla jeopolitik alan birbirinden ayrı değil, karşılıklı olarak birbirlerini belirleyen ve yapılandıran alanlardır. Devletler de realist paradigmanın soyut birer varlıklara dönüştürdüğü, ezelden gelip ebede giden, değişmez varlıklar değil; tarihsel ve toplumsal yapılarıdır; uluslararası sistemle içinde buldukları sürekli etkileşim onları sürekli bir değişime tabi tutar. Devletin içi ve dışı arasındaki bu etkileşim nedeniyle devletler sürekli niteliksel/yapısal değişimlere uğrarlar; güçlenebilir ya da zayıflayabilirler; demokratikleşebilir ya da demokrasiden uzaklaşabilirler. Devletin içindeki siyasal iktidar yapısı ve düzeni, uluslararası sistemden gelen etkilerle sürekli bir dönüşüm içindedir.

Bu ders boyunca vurgulanacağı gibi, ancak bu alternatif bakış açısı sayesinde, modern devletlerin birçoğunun kuruluş süreçlerinde yaşanan iç çatışmaları, ayaklanmaları, devrim, darbe ve iç savaşları; bunların uluslararası sistem ve jeopolitik alanla bağlantılarını anlayabiliriz. Siyaseti, tarihsel olarak ve bugün de, bir bütün olarak kavrayabiliriz. Bu eleştirel ve alternatif bakış açısı, Uİ disiplinindeki hakim realist paradigmaya karşı, esas olarak 1970'lerin sonlarından itibaren gelişen eleştirel yaklaşımların hemen hemen hepsinin çıkış noktasıdır. İçinde yaşadığımız dönemde ise küreselleşme, uluslararası ilişkilere alternatif bir bakış açısı geliştirmeye bizi zorlayan ana faktördür. Çünkü küreselleşme, toplumsal alanla jeopolitik alan arasındaki etkileşimi tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yoğunlaştırmış ve hızlandırmıştır. Bugünün dünyasında, iç siyasetteki aktörlerin, iktidarda bulunan siyasal seçkinlerin içerdeki siyaseti belirleme kapasiteleri, çıkar ve beklentileri, tarih boyunca hiç olmadığı ölçüde, ulusaşırı yapı ve süreçlerden etkilenmektedir.

Örnek: Bugün birçok devletin içerdeki siyasal istikrarı, o devletin küreselleşme süreçlerine ne kadar entegre olup olamadığı ile doğrudan ilişkilidir. Kredi derecelendirme kuruluşları, IMF

gibi uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, yabancı yatırımcılar, uluslararası bankalar vb., devletlerin içindeki siyasal gelişmeleri etkileme gücüne sahiptir; çünkü küreselleşme ulusaşırı ekonomik aktörlerin siyasal gücünü muazzam arttırmıştır. Bu ortamda modern devlet nasıl bir gelecekle karşı karşıyadır?